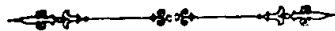

Год. VI. 1 и 15 декем. 1899 г. Книжки 19—20.

Българска Сбирка.

ЕТИМОЛОГИЧЕСКИ БЪЛЪЖКИ.

Единъ отъ най-неизученитѣ български говори въ Македония е плѣвненския (Драмско), чийто особности прѣдставятъ такъвъ цѣненъ материалъ за българската диалектология, щото заслужва да му се посвети специална студия. Поне азъ такъво понятие си съставихъ за тоя говоръ, защото нѣкои езикови особности такъво впечатлѣние ми направихъ, щото мисълта отъ день на день все повече и повече ме дразни да посѣтя това село, за да изуча говора му на мѣстото. А че дѣйствително особноститѣ му сж интересни, ще се увѣри всѣки отъ слѣднитѣ форми на показателнитѣ мѣстоимения.

Прѣди двѣ години ми се прѣдстави случай да се срѣцна въ Солунъ съ майката на приятеля ми Ат. Д. Ченгеловъ, директоръ на Битолската българска мъжка класическа гимназия, родомъ отъ с. Плѣвня, и записахъ отъ нея (провѣрихъ ги отъ сина ѝ) между друго и слѣднитѣ три показателни мѣстоимения:

	Мъжки родъ.	Срѣденъ родъ.	Женски родъ.
Единств. число	1) <i>тузі,</i>	<i>тузі,</i>	<i>тззі.</i>
	2) <i>нузі,</i>	<i>нузі,</i>	<i>нззі.</i>
	3) <i>сузі,</i>	<i>сузі,</i>	<i>сззі.</i>

Множествено число за тритѣ рода:

тази, нази, сази.

На тѣхъ отговарятъ старобългарскитѣ:

Единств. число	1) <i>тѣ+зи,</i>	<i>тѣ+зи,</i>	<i>та+зи.</i>
	2) <i>онѣ+зи,</i>	<i>онѣ+зи,</i>	<i>она+зи.</i>
	3) <i>сѣ+зи,</i>	<i>сѣ+зи,</i>	<i>сн+зи.</i>

Множест. число	1) <i>ти, та, ты.</i>
	2) <i>они, она, оны.</i>
	3) <i>ѣни-ѣи, ѣи, ѣнѣ</i> и новобългарскитѣ:

Единств. число	1) <i>този, това, тази.</i>
	2) <i>онзи, онова, онази.</i>
	3) <i>нѣма.</i>

Множеств. число: *тѣви, онѣви.*

Явно се вижда, че плѣвенскитѣ форми сж доста отдалечени, както отъ старобългарскитѣ, тѣй и отъ новобългарскитѣ, ала тѣхното промѣнение лежи въ особноститѣ на тоя говоръ, гдѣто фонетическитѣ закони заематъ широкъ размѣръ. Да изведемъ тия форми отъ стб. трѣбва прѣди всичко да знаемъ, че въ този говоръ, както и въ други македонски български говори, има стремежъ да се изпуска начално *о* въ думитѣ, вслѣдствие бързото говоренъе. Напр. въ Воденъ изговарятъ *во* вмѣсто *овой*, сжщо въ Тиквешъ, Мариново и други мѣста.

Формата *тузи* м. р., *тузи* ср. р., *тзи* ж. р. се обяснява така: къмъ стб. *тъз* се прибавя показателната частица *зи* и се получава **тъз*, *тоз* — *този* (о безъ ударение = у) — *тузи*, като е била едновременно и подъ влияние на ср. р. — **тс* + *зи* — *този* — *тузи*; за ж. р. трѣбваше да имаме *та* + *зи* — *тази* вм. *тзи*, но знайно е, че винителната форма *тж* + *зи* е станала генерална и замѣстила именителната, отъ гдѣто получаваме *тж* (*ж*=ъ) + *зи* — *тзи*.

Относително мѣстоимето *нузи* м. р., *нузи* ср. р., *нзи* ж. р. се е образувало, слѣдъ като началното *о* отъ староб. *онъ*, *о*, а изпаднало и се притурила частицата *зи*, и трѣбваше да гласятъ *нзи* м. р., но (*о*=у) — *нузи* ср. р., *нази* ж. р. И съ тѣхъ е станалъ процесъ: м. р. *нузи* произлазя отъ **нъз* — *ноз* — *нози* — *нузи*; ср. р. **нови* — *нузи*; ж. р. *нзи* е винителната форма на она — (о) *нж* — (*ж*=ъ) — *нзи*. — Щомъ въ говора се унифицира *тузи*, *тузи*, *тзи* съ *нузи*, *нузи*, *нзи*, по аналогия на тѣхъ се повели, като близки по значение, и стб. *съ*, *се*, *си*, та се получили много отдалеченитѣ плѣвенски форми: *сузи*, *сузи*, *сзи* (Ср. D-r V. Oblak, Macedon. Studien, Wien, 1896 г. 96 стр.)

Интересни сж множественитѣ форми: *тази*, *нази*, *сази*, защото съ тѣхъ се потвърждава мнѣнието на професоръ *Дръ Л. Милетичъ*, че членътъ за множествено число при прѣдметнитѣ имена въ новобългарския езикъ *тѣ* отъ стб. *тъз* се е образувалъ по аналогия отъ косвенитѣ падежи: Р. и М. *тѣхъ*, дат. *тѣмъ*, тв. *тѣми* и пр. (вж. Lj. Miletic, O slavni u bugarskom jeziku, Zagreb, 1889 г. 50 стр.) А понеже изговорътъ на *ѣ*=*ѧ* въ с. Плѣвня, затова имаме *тази*, *нази*, *сази* вм. *тѣзи*, *нѣзи*, *сѣзи*.

А. П. Стоиловъ.